

šno je ljudstvo, med katerim dela, in ako so šole v eni deželi spačene in slabe, ako se po njih namesto čednosti in uravnosti, trosi hudobija in spačenost, je to očitvidno znamenaje, da je v deželi gnjilo, v višjih in nižjih krajih, pri prednikih in podložnih; pa šola ni tega kriva, ampak ona kakor očitna naprava glasno govori od splošne samopašnosti. Mk.

Pomenki

o slovenskem pisanju.

III.

T. Naj veljá! Da si mi ti sluga ali posel, bodem ti jaz varh v novem letu; sej tako je določil tvoje imé Jezičnik sam.

U. Jezičnik ne vé, da je imé dijak slovensko; in — kakor si ti si domišljeval, da si tavernik, tako si smem jaz, da sem déak, ki sedanji čas zvonec nosi po deržavi nekdanj slovenski — sam nekdanj Slovenec!

T. Tedaj sva Slovenca oba! Kako mi znaš to razkazati?

U. Ime djak — dijak je iz djati (diti — deti — dejati, dicere, facere vid. Jezičn. III, 14.), in že nekdanj je pel od njega pesnik: Multa tulit fecitque puer —

T. Oho! Ime tvoje je iz geršk. *διάκονος*, lat. *diaconus*, slov. služnik, in je s konca bilo le duhovnega pomena: služnik v cerkvenih rečeh, v duhovskih opravilih. Tiste mladenče, ktere so pripravljali za rédovni ali duhovski stan ter jih vadili v potrebnih vednostih (čitati ali brati, peti.), so imenovali diakone — dijake; torej se reče dijak časih le cerkveni bravec (lector), pevec i. t. d.

U. Ker je v naši cerkvi latinski jezik obredni, so se učili zlasti tega, in morebiti za to se zove dijak tudi latinec, in zdaj posebno učenec latinskih šol?

T. Kakor dijak, tako je tudi šola gerška beseda *σχολή*, a) otium (Mufse) t. j. prazni ali prosti čas, ki se obrača v učenje, in b) schola t. j. mesto, kjer se uči, torej učilišče, učilnica. Beseda schola (scola, scuola) je indoevropska, spre-

jeta tudi v slovanske jezike sploh (škola — šola, školnik — šolnik).

U. To je dobro, da sem se poprijel imena „učenec“; to je vsaj slovensko, če tudi ne slovansko (cf. Jezičn. I., 1.). „Dijak“ je po tvoje beseda gerška, gerški „šolar“ je slovenski „praznik“, „študent“ je ime latinsko. Skorej bi kazalo, da bi oponovil Markovo „listmarnek“ (literarum studiosus), ko bi slovenska list (folium) ne pomenila latinske „literae“ le v smislu pismo (epistola)!

T. Dasiravno se je v šolskih zadevah marsikaj spremenilo, — učenci sami niso več tako cerkveni ali duhovni; vendar se je gerški naslov dijak ohranil skorej po vseh jezikih slovanskih. Stsl. dijak je diaconus, sacerdos; serb. dijak ali djak (discipulus), mn. djaci, v pesmih tudi djakovi, in djakon (diaconus); polj. in česki se glasi žak (der Schüler; staročes. Diacon; Sänger), žakovstvo (die Schuljugend; stčes. Klerisei, Geistlichkeit).

U. Taki pogani pa spet nismo, kakor nekteri vpijejo! Pač so eni prebogaboječi, kakor pravijo; vendar — mnogo mnogo jih je tudi sedanji čas še po srednjih šolah, katerim je prava duhovna olika mar in res, in kateri si lepo prizadévajo rasti v modrosti in pobožnosti ter strinjati tako pravo znanje s pravim djanjem.

T. Da bi le res bilo! Kaj ti pomaga dim v glavi, ako je pa v sercu led? Le ako je toplo v tvojem sercu in jasno v tvoji glavi, le tedaj si jak, in če tudi slovenski déak! K temu budi nas vse pesnik, ki pòje:

Blagor trikrat sercu, blagor glavi,

Kjer se učenost s krepostjo objema!

Njegov venec v nevenljivi slavi

K slavnem' djanju pozne vnuke vnema. (Ž.)

IV.

T. Taki pogani pa spet nismo učenci, kakor nekteri vpijejo, si djal; ali pa tudi veš, kaj se pravi pogan, pogan-ski, poganstvo?

U. To, kar pravimo kranjski Slovenci ajd, ajdovski, ajdovstvo — ali ne?

T. Da, in stsl. se je djalo, kakor piše Miklosič, poganin', tudi serb. in polj., in pogan', pogan'c', pogan'sk' gentilis, pogan'stvo gentiles; pogan' adj. ἐθνικός gentilis, impurus,

barbaricus, nsl. pogan teufelchen; ti pogan ti, pravijo beli Kranjci krog Metlike.

U. Pa tudi štajarski Slovenci krog Ščavnice, kakor piše Terstenjak. Ti pogan ti! — veli žaljena mati nesnažnemu otroku.

T. Pogan vrag spiritus immundus habd. bulg. serb., pogan impurus; pogan f. stercus, poganija coll. impuri (das unreine Gesindel — Vuk), poganiti polluere, o — poganiti se pollui; kluss. pohanyj sordidus magy. pogány; pohanka heidekorn; nota russ. dial. poganka pro myš' (Mikl.).

U. Zdi se mi, da sveto pismo poganstvo velikrat imenuje nesnago, nečistost, gnusobo (turpitudó, abominatio).

T. V nemškem se loči a) der Heide (ethnicus, paganus, ajd), b) die Heide (loca deserta, inculta, pušča, rus. step-í), c) das Heidekorn (čes. pohanka, rus. grečiha, slov. h-ajda, h-ajdina, jejda — jeda).

U. Mislil bi, da je jeda slovenska beseda, ki nam kaže navadno jed kmetovo, kakor trava iz truti (natruti, nutrire) navadno jed živalsko (Metelko)! Sicer pa ne vém še prav, od kod je beseda pogan, in kaj mi prav zaznamnja ajd, ajdovstvo?

T. Pogan je iz lat. besede pagus (Gau, Dorf, v staronem. tudi die Haide — Heide), paganus (Landmann, Dorfbewohner, der Heide). Cerkvena zgodovina pripoveduje, da so posebno za cesarja Teodozija, kateri je v 4. veku nekoliko huje pritiskati jel malikovavce, le-ti se umikati začeli na kmete, na deželo, v hribe, v puste in samotne kraje, kjer so lože brez strahu čistili svoje malike, in tako so se imenovali malikovavci po vaséh lat. pagani (Dorfbewohner, Heiden), in malikovavstvo se je zvalo paganismus (Dorfbreligion, Heidenthum).

U. Po tem takem je pač vse eno, ali pišem pogan, poganstvo, ali ajd, ajdovstvo, ker uno je latinsko, to pa nemško imenovanje. „Jeda“ vendar rad pravim s kranjskim Gorencem, ker se mi glasi slovenski, in ker je jeda (heda — hajda — ajda) steber naroda slovenskega.

T. Ker imamo besedo ajd, ajda, ajdovstvo v tej obliki le mi zahodnji Slovenci, Nemcem bližnji sosedje; ker se staroslovenski glasi pogan, poganski, poganstvo; ker je ta navadna skorej v vseh družih jezicih slovanskih: bi bilo pametno, da se je poprimemo i mi Slovenci.

U. Zakaj še pišejo eni pogan, poganstvo, eni pa pagan, paganstvo?

T. O tej reči beri, kar ima Janežič v 32. §. V, 1. b.

U. „Samoglasniki se med seboj menjavajo ali čredijo, kakor je to lepoglasju po godu: *a* se menjava z *o*, sosebnost v tujkah, včasih pa tudi v domačicah, n. pr. bob - faba, gost - Gast, kobila - cavalus, koleda - calendae, morje - mare, Mohor - Mohar, nos - nasus, oba - ambo, oltar - altare, opat - abbas, orati - arare, praprot - praprat, pogan - pagan, rakita - rokita, sol - sal, tovor - tovar, vozotaj - vozataj«.

Šolsko blago.

Za pisne zglede. Otroške leta so podobne sladkemu spanju; mladosti jih presanja, mož pa jih resno prečuva.

Človek ima prosto voljo. Voli si lahko to pa uno, srečo ali nesrečo.

Nikar ne toži, da nimaš sreče; sreča te vedno išče; le ti se ji nikar ne umikuj!

Kratko je veselih dni število. Nikar naj si jih človek sam ne krati. Pošteno veselje nikomur ne preseda.

Kdor staršev ne vboga, tega tepe nadloga. Pokorščina je zlata gred, po kateri se pride na vsako stermno.

Slajše reči ni na svetu, kakor je lepa pesem. Kdor zna lepo peti, ima od Boga veliko bogastvo, kterega naj prav obrača.

Nikar se ne brati z zapeljivimi ljudmi; če slepec slepeca vodi, oba padeta v jamo.

Brez potu ni medu. Pridnost vse premaga.

Človek kaže v mladosti, kaj bo v starosti. Kdor je len ob setvi, malo žanje.

Britke sape ne pozabi, ko te pomlad v svate vabi.

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

1.

Neštevne in prečudno različne so stvari božje. Učeni se vedno kako neznano zasledijo. Vse stvari, žive in nežive, je Bog človeku podložil, naj bi mu služile v korist in veselje. Krotkeje in njemu bolj podobne ima kaj rad. Pa tudi človeku so nekatere posebno vdane in pokorne, kar očitno kaže, da ga čutijo in priznavajo svojega gospoda, varha in pomočnika.